

15
C. 701/2 H. 50 N. 100

Contemporary Drawings

THE BACKLICK FINE ART CENTER

วราวิไล หอศิลป์
หอศิลป์

Rama IX Art Museum Foundation

มูลนิธิ
หอศิลป์แห่งชาติ
RAMA IX ART MUSEUM FOUNDATION

B-CAT-1-0342

CON-tempus
THE BANGKOK ART CENTER

Contemporary Drawings

การแสดง “วาดเส้นร่วมสมัย”

โดยกลุ่มศิลปิน 22 คน

ณ หอศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

วังท่าพระ กรุงเทพมหานคร

12 - 27 มิถุนายน 2529

Rama IX Art Museum Foundation

“Contemporary Drawings”

By 22 Artists

At the Silpakorn University Art Gallery

Wang Tha Pra, Bangkok

June 12 - 27, 1986

ร่วมสมัยไทยร่วมสมัย

Rama IX Art Museum Foundation

กมล	ทัศนัญชล	นพพงษ์	สัจจิโส	วรารุ	ชูแสงทอง
เกียรติศักดิ์	ชานนารณ	ปรีชา	เอกทอง	ศรีวรรณ	เจนหัตถการกิจ
ขวลิศ	เสริมปรุงสุข	ปริญญา	ตันติสุข	สมศักดิ์	เขาวรรณาพงศ์
ชอุค	นิมเสมอ	ประเทือง	เอมเจริญ	สรณรงค์	สิงห์เสนี
เดชา	วราขุน	ประหยัด	พงษ์คำ	สุวรรณ	เมธาพิสิฐ
ถาวร	โกอุดมวิทย์	พิษณุ	สุกนิมิตร	อิทธิพล	ตั้งโลก
ถวัลย์	คณิน	วิโชค	มุกดาเมณี	อำนาจ	หุนสวัสดิ์
				อารยา	ราษฎร์จำเริญสุข

ร่วมสมัยไทยร่วมสมัย

KAMOL	TASSANANCHALEE	NOPPONG	SUJJAWISO	WARAWOOT	SHUSANGTHONG
KIETTISAK	CHARNONNART	PREECHA	THAOTHONG	SRIWAN	JANEHUTTAKARNKIT
CHAVALIT	SOEMPRUNGSUK	PRINYA	TANTISUK	SOMSAK	CHOWTADAPONG
CHALOOD	NIMSAMER	PRATUANG	EMJAROEN	SANNARONG	SINGHASENI
DECHA	WARASHOON	PRAYAT	PONGDAM	SUWAN	METHAPISIT
THAVORN	KO-UDOMVIT	PISHNU	SUPANIMIT	ITHIPOL	THANGCHALOK
THAWAN	DATCHANI	VICHOKE	MUKDAMANE	AMAEUEY	HOONSAWASDI
				ARAYA	RASDJUMREARNSOOK

Rama IX Art Museum Foundation

กลุ่มศิลปิน 22 คน จัดทำสูจิบัตรนี้ขึ้นเพื่อใช้
ประกอบนิทรรศการ "วาดเส้นร่วมสมัย" นับว่า
เป็นทัศนะหนึ่งที่พวกเรามีต่องานวาดเส้นใน
ปัจจุบัน

พิมพ์ครั้งที่ 1

มิถุนายน 2529

จำนวน 1,000 เล่ม

ออกแบบโดย พิษณุ สุภานิมิตร

ชัยศักดิ์ ชัยบุญ

พิมพ์ที่

อมรินทร์การพิมพ์

คำนำ

ความเป็นมาของนิทรรศการศิลปกรรม “วาดเส้นร่วมสมัย”

การจัดนิทรรศการศิลปกรรม “วาดเส้นร่วมสมัย” นี้ได้ริเริ่มขึ้นหลังจากการรวมกลุ่มของศิลปินที่เป็นอาจารย์สอนศิลปะจากหลาย ๆ สถาบันและศิลปินที่มีอุดมการณ์ร่วมกันจัดนิทรรศการศิลปกรรม “งานกระดาศ” ณ หอศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ขึ้นเมื่อปี 2527 การจัดนิทรรศการศิลปกรรมโดยเลือกหัวข้อเรื่อง “วาดเส้นร่วมสมัย” ขึ้นมาเป็นครั้งที่ 2 นี้ก็ด้วยเหตุผลหลายประการคือ การวาดเส้นในปัจจุบันมิใช่เป็นเพียงวิธีการศึกษาธรรมชาติหรือบันทึกข้อเท็จจริงของธรรมชาติ หรือมิใช่เป็นเพียงวิธีการเบื้องต้นในการถ่ายทอดและพัฒนาความคิดของศิลปินสาขาทัศนศิลป์อย่างเช่นในสมัยโบราณเท่านั้น แต่การวาดเส้นเป็นสื่อของการสร้างสรรค์ที่มีคุณลักษณะเฉพาะที่เสร็จสิ้นสมบูรณ์ในตัวเอง สมควรที่จะได้รับการเผยแพร่ในวงกว้างออกไปทั้งในรูปแบบของผลงานสร้างสรรค์ที่นำมาแสดงในนิทรรศการ และในรูปแบบของบทความวิชาการศิลปะในสูจิบัตรประกอบนิทรรศการ

วัตถุประสงค์ของการจัดนิทรรศการในครั้งนี้จึงมีดังนี้คือ

1. เพื่อเป็นการเผยแพร่ให้เห็นถึงวิธีการวาดเส้นในลักษณะต่าง ๆ ตามทัศนศาสตร์ตัวของศิลปินที่ส่งผลงานเข้าร่วมแสดงแต่ละท่าน โดยเฉพาะการวาดเส้นที่เป็นสื่อของการสร้างสรรค์ที่เสร็จสิ้นสมบูรณ์ในตัวเองของศิลปะร่วมสมัย

Rama IX Art Museum Foundation

2. เป็นการเผยแพร่ให้เห็นถึงคุณลักษณะเฉพาะของการวาดเส้นเพื่อกระตุ้นให้ศิลปินสร้างสรรค์ด้วยวิธีการวาดเส้นที่พัฒนาก้าวหน้าต่อไปทั้งในด้านแนวความคิด รูปแบบ และเทคนิควิธีการ

3. เพื่อกระตุ้นให้มีการทำงานสร้างสรรค์ทั้งในกลุ่มศิลปินภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย

4. เพื่อเป็นการเผยแพร่ผลงานศิลปะและวิชาการศิลปะใหม่ ๆ แก่นักศึกษาศิลปะศิลปินและวงการศิลปะอันอาจจะช่วยให้เกิดบรรยากาศของการทำงานสร้างสรรค์ที่ดีขึ้น

5. เพื่อเป็นการเผยแพร่ศิลปกรรมและความรู้ความเข้าใจในศิลปะร่วมสมัยต่อสาธารณะ

การรวมกลุ่มศิลปินเพื่อ “ทำงาน” และ “แสดงงาน” ในลักษณะเดียวกันกับการจัดนิทรรศการศิลปกรรม “งานกระดาศ” และ “วาดเส้นร่วมสมัย” นี้จะเป็นแนวทางในการจัดนิทรรศการศิลปกรรมในครั้งต่อ ๆ ไปโดยอาจจะกำหนดหัวข้อและจุดมุ่งหมายเฉพาะของการทำงานแต่ละครั้งให้แตกต่างกันตามแต่วาระและเหตุการณ์ที่เหมาะสมต่อไป

ศิลปิน “วาดเส้นร่วมสมัย”

3

5

4

6

Rama IX Art Museum Foundation

การแสดงออก เป็นสิ่ง
จำเป็นของมนุษย์

1. ไม่ทราบชื่อศิลปิน คนใส่หน้ากากหวนถูกทำร้ายโดยควายป่าที่บาดเจ็บ 15,000 - 10,000 ปี ก่อนคริสตกาล จิตรกรรมในถ้ำ สูง 140* Lascaux, France.
 2. ชลูด นิยมเสมอ เด็กหญิงกับตุ๊กตา 2507 หมึก สีน้ำ เทียนไข 39.5 x 27
 3. ชลูด นิยมเสมอ วาดเส้น 8 - 13/2526 2526 ปากกา พู่กัน และหมึก 23 x 17.5
 4. ชลูด นิยมเสมอ แม่ชี 2499 ปากกาและหมึก 37.5 x 27
 5. ชลูด นิยมเสมอ แม่น้ำทเวเร 2501 ปากกาไม้จิ้มฟันและหมึก 58.5 x 75
 6. ชลูด นิยมเสมอ วาดเส้นนามธรรม 2505 ปากกา พู่กัน หมึก และสีน้ำ 29.5 x 35.5
- * ขนาดวัดทางตั้ง x นอน เป็นเซนติเมตร

การวาดเส้น

รองศาสตราจารย์ ชลูด นิยมเสมอ

บทที่ 1 ความสำคัญของการวาดเส้น

วาดเส้นเป็นวิธีสื่อความหมายทางการเห็นขั้นแรกเริ่มที่สุดวิธีหนึ่งของมนุษย์ ด้วยปัจจัยขั้นพื้นฐานที่สุดคือเส้นและร่องรอยต่าง ๆ และด้วยเครื่องมือที่ง่ายที่สุดที่จะหยิบฉวยมาได้จากใกล้ตัว อาจเป็นถ่านก้อนหนึ่ง เศษไม้ชิ้นหนึ่ง หรือแม้แต่นิ้วมือของตัวเอง เด็ก ๆ จะเริ่มขีด วาด หรือละเลงด้วยอะไรก็ตามที่จะทำให้เกิดร่องรอยขึ้นตั้งแต่ยังไม่รู้ความ ชนดั้งเดิมขีดเขียนเส้นและร่องรอยลงบนเปลือกไม้ แผ่นหิน หรือผนังถ้ำ ด้วยเหตุผลที่เราอาจเดาไปได้หลายประการ และที่น่าเป็นไปได้ประการหนึ่งก็คือ มนุษย์ต้องการแสดงอะไรบางอย่างที่เป็นส่วนตนออกมาให้ปรากฏในโลก ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อ ความนึกคิด อารมณ์ความรู้สึก หรือแม้แต่เพียงร่องรอยง่าย ๆ ที่ทำขึ้นมาด้วยมือตัวเอง

เชื่อกันว่าการแสดงออกเป็นสิ่งจำเป็นทางด้านจิตของมนุษย์ เช่นเดียวกับการขับถ่ายซึ่งเป็นความจำเป็นทางด้านร่างกาย ทุกคนจะถูกกระตุ้นอยู่ตลอดเวลาให้แสดงปฏิกิริยาที่ตนมีต่อสิ่งแวดล้อมให้ปรากฏด้วยวิธีการต่าง ๆ กัน มีทั้งการแสดงออกตามปกติธรรมดาและการแสดงออกที่มีความหมายทางสร้างสรรค์ ซึ่งอย่างหลังนี้ศิลปินได้แปลประสบการณ์ทางจิตของตนออกมาเป็นสัญลักษณ์ที่ตนเองและผู้อื่นสามารถรับรู้ได้ ยิ่งกว่านั้นแต่ละคนยังต้องการที่จะรับรู้สภาวะที่เป็นตัวร่วมของชีวิตทั้งหลายที่ฝังลึกอยู่ในของมนุษย์ด้วยกัน ต้องการสื่อสารความรู้สึกจากส่วนลึกของกันและกัน นอกเหนือไปจากการติดต่อสื่อความหมายที่กระทำด้วยภาษาและท่าทางในชีวิตประจำวัน ศิลปะซึ่งเป็นสื่อสำคัญในการแสดงออกซึ่งสภาวะของชีวิตจึงเป็นสิ่งจำเป็นทางด้านจิตของมนุษย์เราตลอดมา

ศิลปะประกอบด้วย

ศิลปะประกอบขึ้นด้วยจินตนาการกับทักษะ จินตนาการซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญประการแรกของศิลปะนั้นหมายถึง พลังทางจิตที่สร้างสรรค์สิ่งที่ไม่เคยมีอยู่ในโลกให้มีขึ้น หรือสร้างสรรค์สิ่งที่มีอยู่แล้วให้ความหมายพิสดารยิ่งขึ้น

จินตนาการ

จินตนาการเกิดขึ้นจากการผสมกันระหว่างวัตถุภายนอกกับความรู้สึภายในของศิลปิน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า จินตนาการคือการก่อรูปของความคิดจากหลาย ๆ ความคิดจนเป็นการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ขึ้น หรือจากการผสมผสานของประสบการณ์เก่า ๆ จนเป็นสิ่งที่ใหม่ที่มีเอกภาพขึ้น จินตนาการถึงแม้จะกล่าวกันว่าไร้ขอบเขต แต่ก็เป็นที่มิระบียบ มีกฎเกณฑ์ในตัวเอง มีการก่อกำเนิดและเติบโตเช่นเดียวกับสิ่งทั้งหลายที่อยู่ภายใต้กฎของจักรวาล จินตนาการที่จะถ่ายทอดหรือแสดงออกในศิลปะ เป็นจินตนาการสร้างสรรค์ เป็นสิ่งมีโครงสร้าง มีความหมาย ไม่ใช่จินตนาการเลียนแบบ หรือความคิดเพื่อเจ้อเลื่อนลอย จะเห็นได้ชัดเจนในงานจิตรกรรมไทยที่จิตรกรได้จินตนาถึงจักรวาล สวรรค์ นรก หิมพานต์ รวมทั้งความงามและความประสานครองของรูปทรงทั้งหลาย ประติมากรกรีกสร้างวินัสขึ้นจากความงามในจินตนาการ ประติมากรสมัยสุโขทัยสร้างพระพุทธรูปที่มีความงามล้ำเลิศทั้งทางรูปและทางนามจากจินตนาการที่คลี่คลายมาจากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

ทักษะเป็นเครื่องมือสำหรับถ่ายทอดจินตนาการ

การถ่ายทอดจินตนาการเป็นจินตภาพภายใน¹ให้ปรากฏเป็นจินตภาพภายนอกหรือเป็นรูปทรงที่สัมผัสได้นั้นจะต้องอาศัยทักษะ

- 1 คำว่าศิลปะในเอกสารฉบับนี้ส่วนมากจะมีความหมายเฉพาะทัศนศิลป์ และคำว่าศิลปินก็หมายถึงทัศนศิลปิน อันได้แก่ จิตรกร ประติมากร ศิลปินภาพพิมพ์ และศิลปินสื่อผสมเท่านั้น
- 2 คำว่า ความคิด รูปความคิด มโนคติ มีความหมายตรงกับคำ idea ในภาษาอังกฤษ
- 3 จินตภาพภายในคือ ภาพที่เกิดจากจินตนาการที่ปรากฏขึ้นในใจ จินตภาพภายนอกคือ จินตภาพภายในที่แปรสภาพเป็นวัตถุแล้ว ได้แก่ผลงานศิลปะรูปทรงที่กำลังพัฒนาในงานวาดเส้น หรือแม้แต่วัตถุรูปทรงของสิ่งในธรรมชาติที่เป็นจุดเริ่มต้นของจินตนาการ

การเติบโตขึ้นของจินตนาการกับทักษะ

วาดเส้นกับความสมดุลทางความคิดและการกระทำ

วาดเส้นเชิงวิชาการ

หรือความสามารถในการสร้างรูปทรงและการแสดงออกของศิลปินซึ่งมีอยู่หลายขั้นตอนเป็นปัจจัยสำคัญ ตั้งแต่การหาเรื่อง หรือนำอะไรมาเป็นจุดเริ่ม เช่น คน ทิวทัศน์ หรือรูปที่เป็นแบบนามธรรม จะสร้างเรื่องนั้นให้เป็นรูปทรงอย่างไร ด้วยวัสดุ ด้วยวิธีการอย่างไร ไปจนถึงการใช้ฝีมือในการสร้างรูปซึ่งถือว่าเป็นส่วนประกอบอย่างหนึ่งของทักษะ

การจะได้มาซึ่งทักษะเหล่านี้ ศิลปินหรือผู้ปฏิบัติจะต้องมีทัศนคติที่ถูกต้องและได้รับการฝึกฝนที่ถูกทาง ความคิดหรือจินตนาการกับการกระทำ หรือทักษะจะต้องเติบโตควบคู่กัน แต่ละฝ่ายจะสนับสนุนซึ่งกันและกันให้เจริญขึ้น เมื่อจินตนาการแก่กล้าขึ้น ทักษะก็จะต้องเติบโตสูงขึ้นเพื่อสนองตอบจินตนาการ ทักษะในการแสดงออกชัดเจนและรุนแรงขึ้นเท่าไร ก็จะช่วยผลักดันจินตนาการให้ขยายตัวกว้างไกลและลึกซึ้งยิ่งขึ้น ศิลปินที่พบความสำเร็จในการสร้างสรรค์จะมีการเติบโตของทั้งสองฝ่ายนี้สมดุลกัน

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้วว่า วาดเส้นเป็นเครื่องมือหรือวิธีการที่เหมาะสมที่สุดสำหรับการศึกษาและฝึกฝนเพื่อความเจริญเติบโตอย่างสมดุลระหว่างความคิดกับการกระทำในศิลปะ วาดเส้นเป็นการใช้ทัศนธาตุทางศิลปะที่ไม่ต้องอาศัยสื่ออย่างในงานจิตรกรรมหรืออาศัยปริมาตรที่กินระยะเวลายาวนานในงานประติมากรรม แต่สามารถใช้เป็นโครงสร้างทางความคิด และรูปทรงได้ไม่แพ้ทัศนศิลป์สาขาอื่น อาจแสดงด้วยลักษณะ 2 มิติหรือ 3 มิติ ด้วยชั้นเชิงของการใช้เส้นหรือด้วยการเพิ่มน้ำหนักอ่อนแก่ของแสงเงา หรือลักษณะผิวลงไปเพียงเล็กน้อย

กล่าวในเชิงวิชาการ วาดเส้นก็คือการลากหรือการวาดเส้นลงไปบนพื้นผิวของวัสดุอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้เกิดร่องรอยหรือรูปร่างขึ้น หรือเพื่อแสดงอารมณ์ ความรู้สึกหรือความคิดออกมาให้ปรากฏแก่สายตา เช่นการวาดดินสอหรือปากกาลงบนกระดาษ การลากกิ่งไม้ขีดลงบนพื้นทราย การวาดปลายเหล็กแหลมลงบนแผ่นโลหะ

1 ธาตุที่เป็นปัจจัยของการเห็น ประกอบด้วย เส้น น้ำหนัก สี ลักษณะผิว ตรงกับคำ Visual elements ในภาษาอังกฤษ

7. อองรี มาติสส์

สุภาพสตรีพร้อมด้วยสร้อยคอ ค.ศ. 1936 ปากกาและหมึก 54 x 45
Fogg Art Museum, Harvard University, Cambridge, Massachu-
setts.

8. ชลูด นิ่มเสมอ

กลาสีขาวอิตาเลียน 2499 ปากกาและหมึก 36 x 30

Rama IX Art Museum Foundation

วัตถุ + การตอบสนอง
ทางกายและทางจิต =
การวาดเส้น

เคลือบขี้ผึ้ง การวาดตัวพู่กันที่อุ้มหมึกลงบนผ้าไหม และแม้แต่การวาด
ดวงไฟในอากาศของปีกาสโซให้ป็นรูปต่าง ๆ แล้วบันทึกไว้ด้วย
ภาพถ่ายก็เป็นวิธีการวาดเส้น

ในการวาดเส้นศิลปินจะผสมผสานวัตถุหรือสิ่งที่เขาเลือกสรร
จากธรรมชาติเข้ากับการตอบสนองทางกายซึ่งได้แก่ความรู้สึกสัมผัส
ที่เขามีต่อ รูปทรง ที่ว่าง เส้น ลักษณะผิว ฯลฯ และการตอบสนอง
ทางจิตซึ่งได้แก่ อารมณ์ความรู้สึกหรือจินตนาการที่เกิดจากการรับรู้
ในสิ่งที่สัมผัส ซึ่งเป็นผลมาจากทัศนคติและประสบการณ์ที่เขามีต่อ
สิ่งนั้น

วาดเส้นกับทัศนศิลป์
สาขาอื่น

งานวาดเส้นเป็นศิลปะที่มีลักษณะเฉพาะของตัวเอง สามารถ
ตอบสนองความจำเป็นในการแสดงออกได้ไม่ยิ่งหย่อนกว่างานจิตร-
กรรมหรือภาพพิมพ์ ยิ่งกว่านั้นวิธีการหรือลักษณะเฉพาะของการ
วาดเส้นยังมีปรากฏเป็นโครงสร้างอยู่ในงานทัศนศิลป์ประเภทอื่นอีก

ร็องรอย 2506 ปากกา หมึก และสีน้ำ 38 x 26

9. ชลูด นิ่มเสมอ

เช่นรอยพู่กันในงานจิตรกรรม เส้นรูปนอกและเส้นรูปในในงานประ-
ติมากรรม ร็องรอยทั้งหลายในงานภาพพิมพ์ ตลอดจนเส้นโครงสร้าง
และเส้นรูปนอกในงานสถาปัตยกรรม เหล่านี้ล้วนมาจากแนวความคิด
ที่เป็นโครงสร้างของการวาดเส้นทั้งสิ้น จนเราอาจกล่าวได้เต็มปากว่า
วาดเส้นเป็นพื้นฐานอย่างยิ่งของแก่นหรือวิญญาณของทัศนศิลป์
ทุกสาขา

เข้าใจวาดเส้น เข้าใจ
ศิลปะ

ดังนั้นถ้าเข้าใจการวาดเส้น สามารถใช้เส้นเป็นสื่อของการ
แสดงออกได้ ก็เท่ากับเข้าใจศิลปะ และสร้างงานศิลปะได้ ทั้งยังเป็น
วิธีการเบื้องต้นที่สะดวกและรวดเร็วในการทำโมเดลให้ปรากฏเป็น
ภาพที่เห็นได้ และเป็นวิธีการสำคัญในการสะสมความรู้ ความเข้าใจ
ความเห็นแจ้งในชีวิต และความรู้สึกทางสุนทรียภาพไว้ในประสบการณ์
อีกด้วย

วาดเส้นคือการแปลความ
หมาย

วาดเส้น แก่นของความจริง

ฝึกการเห็น

ข้อเท็จจริงกับความจริง

วาดเส้นเป็นวิธีการที่เหมาะสมที่สุดในการแปลความหมายหรือแทนค่าสิ่งทั้งหลายในธรรมชาติ ตั้งแต่ความหมายของรูปทรง ความหมายทางความรู้สึก หรืออารมณ์ที่ตอบโต้กับรูปทรง ไปจนถึงความหมายหรือค่าของการประสานกันอย่างซับซ้อนของทัศนธาตุต่าง ๆ ที่มีอยู่ในรูปทรงของสิ่งนั้น ๆ เนื่องจากวาดเส้นใช้ทัศนธาตุหลักเพียงธาตุเดียวคือเส้น เส้นเพียงอย่างเดียวจะต้องแสดงสภาวะทั้งภายนอกและภายในของสิ่งที่ปรากฏได้ครบถ้วน อาจทำได้ด้วยการตัดทอนส่วนที่ซ้ำหรือไม่สำคัญออก เน้นแก่นของความจริงให้ชัดเจน ไม่ใช่เสนอออกมาโดยตรงแบบเหมือนกับธรรมชาติทั้งหมด ศิลปินย่สิ่งที่เขารับรู้ซึ่งมีรายละเอียดมากมายทั้งด้านรูปทรงและทัศนธาตุให้เหลือเพียงแก่นเพียงเส้น เพื่อให้ผู้ดูจะได้รับ ความหมายที่เข้มข้นและตรงชัด ทั้งยังเป็นการหลีกเลี่ยงการลอกเลียนแบบจากของจริงได้มากกว่าวิธีการในทัศนศิลป์สาขาอื่น

การจะจับสาระของสิ่งต่าง ๆ ที่ศิลปินต้องการแสดงให้ได้ อย่างแท้จริงนั้น ศิลปินจะต้องฝึกการมองเห็นเป็นขั้นตอนก่อน ฝึกการเห็นให้ถี่ถ้วน เห็นทุกซอกทุกมุมทุกด้านแม้แต่ส่วนที่ไม่ได้มองเห็น ทั้งรูปภายนอกและโครงสร้างภายใน จนถึงกับเห็นชีวิตวิญญาณ หรือเห็นแจ้งในสิ่งนั้น การฝึกมองเห็นนี้จะต้องกระทำควบคู่ไปกับการปฏิบัติวาดเส้น การเห็นประกอบกับการวาดจะช่วยพัฒนาซึ่งกันและกันให้ก้าวหน้าพร้อมกันไป เช่นเดียวกับที่ได้กล่าวแล้วในเรื่องจินตนาการกับทักษะ

ผลงานที่เกิดขึ้นจากการวาดเส้นนั้นจะแสดงทั้งข้อเท็จจริงหรือความจริงเชิงวัตถุ และความจริงของชีวิตหรือความจริงเชิงจิตที่สัมพันธ์แนบแน่นกันอยู่ในสิ่งทั้งหลาย เป็นเอกภาพของการแสดงออกของโครงสร้างที่มาจากประสบการณ์และทัศนคติของศิลปินที่มีต่อโลก แม้แต่ผลงานวาดเส้นที่มีจุดประสงค์เพื่อการศึกษาข้อเท็จจริง

1 การรู้การเข้าใจได้ทันทีโดยไม่ต้องผ่านกระบวนการทางเหตุผล ตรงกับคำ Intuition ในภาษาอังกฤษ

จากธรรมชาติสำหรับเพิ่มพูนทักษะ หรือใช้เป็นข้อมูลในการสร้างงานอื่น ก็มีคุณค่าในการแสดงออกของเนื้อหาด้านความจริงของชีวิตหรือความจริงเชิงจิตได้ในบางแง่ ถ้าหากการศึกษานั้นได้กระทำอย่างถูกวิธี ด้วยการรู้จักมุ่งหมายและด้วยการเห็นแจ้งของผู้ปฏิบัติ

วาดเส้นถึงสำนัก

วาดเส้น ดนตรี และ
บทกวี

วาดเส้น สัญลักษณ์ของ
ความจริง

นอกจากนั้นวาดเส้นยังเป็นวิธีการที่แสดงออกได้อย่างสนุกสนาน ปลั่ง และตรงจากใจโดยเกือบจะปราศจากการควบคุมทั้งทางเทคนิคและความคิด จนทำให้หลายสิ่งที่ถูกกักขังไว้ในจิตได้สำนึก หลุดออกเป็นอิสระ ปรากฏให้สามารถรับรู้ได้ในผลงาน

ถ้าจะเปรียบงานจิตรกรรมที่มีการประสานกันของรูปทรงและโครงสร้างที่ซับซ้อนว่าเป็นมโหรี งานวาดเส้นก็เหมือนการเดี่ยวด้วยเครื่องดนตรีอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีเสน่ห์และคุณค่าไม่ยิ่งหย่อนไปกว่า ถ้าจะเปรียบกับงานวรรณกรรม วาดเส้นก็เป็นเรื่องสั้นหรือบทกวีสั้น ๆ ที่ให้ความหมายลึกซึ้งกินใจ งานวาดเส้นจึงเหมือนกับหัวใจของศิลปะที่ประจุเอาใจของผู้ดู ทำหน้าที่เป็นต้นพล้งของจินตนาการที่จะคลี่คลายต่อไปอีกได้ไกลเท่าไกล

ถ้าจะถือว่ารูปทรงในงานศิลปะคือสัญลักษณ์ที่แสดง ความหมายของเนื้อหาที่อยู่ภายใน เส้นและร่องรอยในงานวาดเส้นก็เป็นสัญลักษณ์ที่แสดง ความหมายของรูปทรงและสุนทรีภาพที่เกิดขึ้นจากตัวเส้นเอง โดยทั่วไปสัญลักษณ์ในงานวาดเส้นจะมีช่วงความแตกต่างเปลี่ยนแปลงไปมาก จากสัญลักษณ์ที่พ้องกับของจริงในธรรมชาติเพื่อแสดง ความหมายอย่างใดอย่างหนึ่งที่ใกล้เคียงกัน ค่อย ๆ ถอยห่างจากของจริงมากขึ้น จนถึงสัญลักษณ์ที่เป็นทัศนะของศิลปินเองล้วน ๆ เป็นรูปที่ศิลปินสร้างขึ้นใหม่ทั้งหมด แต่ไม่ว่าจะเป็นสัญลักษณ์ที่อิงของจริงมากน้อยเพียงไรหรือไม่ก็ตาม เส้นในงานวาดเส้นที่ดีย่อมจะแสดงความจริง (Reality) ออกมาให้ประจักษ์ ไม่ใช่แสดงแต่เพียงของจริง (Fact)